

Manevi Danışmanlık Uygulamalarının Günümüz Aile Sorunlarının Çözümüne Katkısı

Doç. Dr. Salih AYBEY | orcid.org/0000-0002-8361-5793 | salihaybey@hotmail.com

Manisa Celal Bayar Üniversitesi İlahiyat Fakültesi,
Din Eğitimi Anabilim Dalı, Manisa, Türkiye

Öz

Bu çalışma, Türkiye’de aile içinde sıkça karşılaşılan güncel sorunların çözümünde manevi danışmanlık eğitimi ve uygulamalarının rolünü incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada özellikle aile içi şiddet, iletişim problemleri, yaşlı bireylerin bakımına ilişkin güçlükler, toplumsal cinsiyet temelli rol beklentilerinin aile ilişkilerine etkisi ve gelin-kaynana çatışmaları gibi problem alanları ele alınmıştır. Çalışma, söz konusu aile sorunlarını yalnızca sosyolojik ve psikolojik boyutlarıyla değil; aynı zamanda manevi danışmanlık perspektifinden, değer temelli bir yaklaşımla bütüncül biçimde değerlendirmektedir. Bu doğrultuda çalışma, manevi danışmanlık eğitimi ve uygulamalarının aile içi sorunların çözümünde nasıl bir işlev üstlenebileceğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Araştırma, literatür taramasına dayalı nitel bir derleme olarak tasarlanmıştır. Bu kapsamda 2000–2025 yılları arasında yayımlanan Türkçe ve İngilizce akademik çalışmalar incelenmiştir. Tarama sürecinde DergiPark, TR Dizin, Google Scholar, Web of Science ve Scopus veri tabanlarından yararlanılmış; “aile”, “aile içi sorunlar”, “manevi danışmanlık”, “manevi danışmanlık eğitimi”, “aile danışmanlığı”, “değer temelli yaklaşım”, “inanç temelli danışmanlık” ve “spiritual counseling” gibi anahtar kelimeler kullanılmıştır. Elde edilen veriler betimsel ve analitik bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. İncelenen literatür, manevi danışmanlık eğitimi ve uygulamalarının aile bireyleri arasında sabır, sevgi, hoşgörü, merhamet, affetme, sorumluluk ve karşılıklı güven gibi değerleri güçlendirerek aile içi ilişkilerin onarılmasına katkı sunduğunu göstermektedir. Özellikle çatışma çözümü, iletişim sorunlarının aşılması, aile içi dayanışmanın artırılması ve yaşanan problemlerin anlamlandırılması süreçlerinde manevi danışmanlığın önemli bir destek alanı sunduğu anlaşılmaktadır. Sonuç olarak manevi danışmanlık, aile sorunlarının çözümünde bireyin inanç, değer ve anlam dünyasını dikkate alan tamamlayıcı bir destek modeli olarak öne çıkmaktadır. Bu nedenle aile huzurunun korunması ve toplumsal uyumun güçlendirilmesi açısından manevi danışmanlık eğitimi ve uygulamalarının daha sistemli, profesyonel ve disiplinler arası bir yaklaşımla geliştirilmesi önem arz etmektedir.

Anahtar Kelimeler: Din Eğitimi, Aile, Aile Sorunları, Manevi Danışmanlık, Manevi Danışmanlık Eğitimi

Atıf Bilgisi

Aybey, Salih. (2026). Manevi Danışmanlık Uygulamalarının Günümüz Aile Sorunlarının Çözümüne Katkısı. *Aile Dergisi*, 4/1, 124-157.

<https://doi.org/10.70348/aile.2026.21>

Geliş Tarihi	10.04.2026
Kabul Tarihi	01.06.2026
Yayın Tarihi	31.06.2026
Değerlendirme	İki Dış Hakem / Çift Taraflı Körleme Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur.
Etik Beyan	
Benzerlik Taraması	Yapıldı – İntihal.net
Etik Bildirim	dergi@isavak.org
Çıkar Çatışması	Çıkar çatışması beyan edilmemiştir.
Finansman	Bu araştırmayı desteklemek için dış fon kullanılmamıştır.
Telif Hakkı & Lisans	Yazarlar dergide yayınlanan çalışmalarının telif hakkına sahiptirler ve çalışmaları CC BY-NC 4.0 lisansı altında yayımlanmaktadır.

The Contribution of Spiritual Counselling to the Resolution of Contemporary Family Problems

Associate Prof. Salih AYBEY | orcid.org/0000-0002-8361-5793 | salihaybey@hotmail.com

Manisa Celal Bayar University, Faculty of Theology,

Religious Education, Manisa, Türkiye

Abstract

This study aims to examine the role of spiritual counseling training and practices in resolving current issues frequently encountered within families in Turkey. The study specifically addresses problem areas such as domestic violence, communication problems, difficulties related to the care of elderly individuals, the impact of gender-based role expectations on family relationships, and conflicts between daughters-in-law and mothers-in-law. The study evaluates these family issues holistically—not only from sociological and psychological perspectives but also through the lens of spiritual counseling, using a values-based approach. Accordingly, the study aims to demonstrate how spiritual counseling training and practices can function in resolving family issues. The research is designed as a qualitative review based on a literature search. Within this scope, academic studies published in Turkish and English between 2000 and 2025 were examined. During the search process, the DergiPark, TR Dizin, Google Scholar, Web of Science, and Scopus databases were utilized; and keywords such as “family,” “family issues,” “spiritual counseling,” “spiritual counseling training,” “family counseling,” “value-based approach,” “faith-based counseling,” and “spiritual counseling” were used. The data obtained were evaluated using a descriptive and analytical approach. The reviewed literature indicates that spiritual counseling training and practices contribute to the restoration of intrafamilial relationships by strengthening values such as patience, love, tolerance, compassion, forgiveness, responsibility, and mutual trust among family members. In particular, it is understood that spiritual counseling provides significant support in the processes of conflict resolution, overcoming communication problems, increasing intra-family solidarity, and making sense of the problems experienced. In conclusion, spiritual counseling stands out as a complementary support model in resolving family issues that takes into account the individual’s world of beliefs, values, and meaning. Therefore, it is important to develop spiritual counseling training and practices through a more systematic, professional, and interdisciplinary approach to preserve family harmony and strengthen social cohesion.

Keywords: Religious Education, Family, Family Problems, Spiritual Counselling, Spiritual Counselling Education

Citation

Aybey, Salih. (2026). The Contribution of Spiritual Counselling to the Resolution of Contemporary Family Problems. *Aile Journal*, 4/1, 124-157.

<https://doi.org/10.70348/aile.2026.21>

Date of Submission	10.04.2026
Date of Acceptance	01.06.2026
Date of Publication	31.06.2026
Peer-Review	Double anonymized - Two External
Ethical Statement	It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited.
Plagiarism Checks	Yes – İntihal.net
Conflicts of Interest	The author(s) has no conflict of interest to declare.
Complaints	dergi@isavak.org
Grant Support	The author(s) acknowledge that they received no external funding in support of this research.
Copyright & License	Authors publishing with the journal retain the copyright to their work licensed under the CC BY-NC 4.0.

Giriş

Aile, insanlık tarihinin en köklü ve en yaygın toplumsal kurumlarından biri olarak, bireyin dünyaya geldiği, kimlik ve kişilik gelişiminin temellerini attığı, aynı zamanda ilk değer ve davranış kalıplarını edindiği temel sosyal çevreyi oluşturmaktadır. Toplumların kültürel, ahlaki ve dinî birikimlerinin kuşaktan kuşağa aktarılmasında merkezi bir işlev üstlenen aile, bireyin toplumsal rollerini öğrenmesi, aidiyet ve güven duygusu geliştirmesi ve manevi gelişimini sürdürmesi bakımından vazgeçilmez bir yapıdır. Bu yönüyle aile, yalnızca biyolojik bağlara dayanan bir birliktelik değil; aynı zamanda bireyin psikolojik, sosyal ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan çok boyutlu bir sosyal kurum niteliği taşımaktadır (Aydın, 2019). Bu yönüyle aile, sadece özel hayatın bir parçası değil; aynı zamanda sosyal istikrarın, toplumsal dayanışmanın ve kültürel bütünlüğün temel taşıdır. Zira aile kelimesi, sadece bir yapıyı değil, aynı zamanda sürekli bir ihtiyaç durumunu da ifade eder. Bu bağlamda aile, maddi gereksinimlerin ötesinde duygusal ve manevi ihtiyaçları da karşılayan bir yapıdır (Din Hizmetleri Raporu, 2018).

Ne var ki, modernleşme, bireyselleşme, dijitalleşme ve kentleşme gibi süreçlerin hız kazanmasıyla birlikte aile yapısında önemli dönüşümler yaşanmaktadır. Geleneksel bağların zayıflaması, kuşaklar arası değer farklılıkları, toplumsal kalıp yargıların baskısı, aile içi iletişim sorunları, kadına yönelik şiddet, yaşlı bireylerin bakımında yaşanan sıkıntılar ve gelin-kaynana çatışmaları gibi sorunlar günümüz ailelerini derinden etkilemektedir. Bu sorunlar yalnızca bireysel düzeyde psikolojik ve sosyal tahribatlara yol açmakla kalmamakta, aynı zamanda toplumsal huzur ve dayanışmayı da tehdit etmektedir (Aybey, 2018).

Aile kurumunu tehdit eden en önemli sorunlardan biri, son yıllarda giderek artış gösteren boşanma oranlarıdır. Türkiye'de son on yıla ilişkin resmi istatistikler incelendiğinde, 2015 yılında 131.830 olan boşanma sayısının 2025 yılında 193.721'e yükseldiği görülmektedir. Buna karşılık, aynı dönemde evlenme sayılarında azalma eğiliminin gözlenmesi, aile kurumunun karşı karşıya bulunduğu yapısal dönüşümü daha belirgin hâle getirmektedir. (Türkiye İstatistik Kurumu [TÜİK], 2025). Evlenme ve boşanma istatistikleri, <https://www.tuik.gov.tr/>. Boşanma sayılarındaki bu artış, yalnızca evliliklerin sona erme sıklığını göstermemekte; aynı zamanda aile bütünlüğünün korunması, eşler arası ilişkilerin sürdürülebilirliği ve toplumsal istikrar açısından önemli bir risk alanına işaret etmektedir. Bu veriler, aileyi

güçlendirmeye yönelik koruyucu ve önleyici sosyal politikaların yanı sıra, aile bireylerinin manevi, psikolojik ve sosyal yönden desteklenmesine yönelik bütüncül yaklaşımlara duyulan ihtiyacın da giderek arttığını ortaya koymaktadır.

Boşanma davalarının önemli bir bölümünün hukuki süreçte “evlilik birliğinin temelinden sarsılması (şiddetli geçimsizlik)” gerekçesiyle sonuçlanması, boşanmaya yol açan nedenlerin çoğu zaman tek bir hukuki kavram altında değerlendirilmesine neden olmaktadır. Bununla birlikte, söz konusu gerekçenin arka planında iletişim sorunları, ekonomik güçlükler, rol çatışmaları, duygusal ihmal, değer farklılıkları, güven kaybı ve yetersiz problem çözme becerileri gibi çok boyutlu psiko-sosyal etkenlerin bulunduğu bilinmektedir (Binay, 2018). Dolayısıyla aile içi sorunların anlaşılması ve çözümüne yönelik müdahalelerin yalnızca psikolojik, sosyolojik veya hukuki yaklaşımlarla sınırlandırılması yeterli görülmemektedir. Bu bağlamda bireyin inanç sistemi, değer dünyası ve manevi ihtiyaçlarını da dikkate alan bütüncül bir danışmanlık anlayışı, aile içi ilişkilerin güçlendirilmesi ve evlilik birliğinin korunması açısından önemli bir destek mekanizması olarak değerlendirilmektedir.

Manevi danışmanlık, bireyin yaşamındaki kriz, kayıp, çatışma ve uyum süreçlerinde dini ve manevi kaynaklardan beslenerek çözüm üretmesini hedefleyen çok disiplinli bir rehberlik modelidir. Dolayısıyla manevi danışmanlık aile bireyleri arasındaki iletişimi onarıcı, değer temelli ilişkileri pekiştirici ve ruhsal dayanıklılığı artırıcı rolüyle dikkate değer bir çözüm yolu sunmaktadır. Zira manevi danışmanlık, aile yapısını güçlendirme ve uyum süreçlerini destekleme hedefiyle, aile bireylerinin birbirlerini anlamalarına ve güven ortamı oluşturmalarına yönelik katkılar sağlayabilir (Koç, 2024). Çünkü manevi danışmanlık eğitiminin içeriğinde, bireyin içsel gücünü ve anlam dünyasını dikkate alarak destek sunma yer almaktadır. Bu nedenle aile gibi çok katmanlı ilişkilerin ve değerlerin bulunduğu yapılar içerisinde, manevi danışmanlık uygulamaları, bireyler arası iletişim kalitesini iyileştirmekte ve manevi değerler aracılığıyla çatışmaları dönüştürme imkânı sunduğu söylenebilir.

Manevi danışmanlık, bireylerin yaşadıkları sosyal, psikolojik ve ahlaki sorunlarla başa çıkmalarında dini ve manevi kaynaklardan güç alarak çözüm üretmelerini hedefleyen çok boyutlu bir yardım sürecidir. Bu hizmet, kişinin anlam arayışını, yaşam amacını, inanç sistemini ve içsel değerlerini dikkate alarak manevi/dini

destek sunar. Özellikle aile bağlamında düşünüldüğünde; manevi danışmanlık, eşler arası anlayış ve sabrı artırma, aile içi iletişimi güçlendirme, çatışmaları hoşgörü temelinde çözme, yaşlılara yönelik şefkat ve sorumluluk bilinci kazandırma gibi işlevleri ile öne çıkmaktadır (Kumaş, 2024). Aile içi şiddet gibi travmatik deneyimlerde, mağdurların manevi dayanıklılık geliştirmeleri ve iyileşme sürecinde dini inançların destekleyici rolü; aynı şekilde yaşlı bireylerin bakım sürecinde hem bireylerin hem bakım verenlerin manevi motivasyonlarının artırılması danışmanlık hizmetlerinin temel faydalarındandır (Söylev, 2023; Sargut, 2011). Öte yandan toplumsal cinsiyet rolleri ve kuşak çatışmalarında manevi danışmanlığın empati, sabır ve bağışlama odaklı yaklaşımlarıyla çözüm önerileri sunduğu da eğitimin içeriğinden ve uygulamalardan anlaşılmaktadır.

Türkiye’de manevi danışmanlık alanı, son yıllarda hem akademik hem de uygulama boyutunda önemli bir gelişim göstermiştir. 2025 yılı itibariyle farklı devlet üniversiteleri bünyesinde, örneğin Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi, Marmara Üniversitesi, Bursa Uludağ Üniversitesi, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Bingöl Üniversitesi, Karamanoğlu Mehmet Bey Üniversitesi ve Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi olmak üzere çeşitli yükseköğretim kurumlarında Manevi danışmanlık ve rehberlik alanlarında tezli ve tezsiz yüksek lisans programları yürütülmektedir. Bu programlar aracılığıyla sağlık, sosyal hizmet, eğitim ve aile danışmanlığı gibi farklı uygulama alanlarında görev yapabilecek uzmanların yetiştirilmesi hedeflenmektedir.

Akademik eğitim faaliyetlerine paralel olarak, Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde yürütülen manevi danışmanlık hizmetleri de hastaneler, ceza infaz kurumları, gençlik merkezleri, öğrenci yurtları ve aile-dini rehberlik merkezlerinde yaygınlaşmaktadır. Bu süreçte manevi danışmanların aile danışmanlığı alanında ek eğitimlerle desteklenmesi, aile içi sorunlara yönelik seminer, rehberlik ve danışmanlık faaliyetlerinin çeşitlenmesine katkı sağlamaktadır. Bununla birlikte, alanda lisansüstü programların sayısının artırılması, eğitim içeriklerinin standartlaştırılması, uygulama yeterliliklerinin geliştirilmesi ve disiplinler arası iş birliğinin güçlendirilmesi gerekliliği literatürde önemle vurgulanmaktadır (Diyanet İşleri Başkanlığı [DİB], 2022; Gören, 2023).

Manevi danışmanlık ve aile ilişkisine bakıldığında, aile bireylerinin kişisel iyi oluşlarına katkı sağlayan birçok değer ve inançlara sahip olduğu görülmektedir.

Nitekim ailede eşler arasında var olan manevi ve dinsel yönelimlerin, ailede pozitif etkileşimlere önemli katkılar sunduğu, eşlerin maneviyatı bir değer olarak benimsemelerinin, hem bireysel mutlulukları hem de evlilik uyumları ile pozitif yönde ilişkili olduğu tespit edilmiştir (Yapıcı, 2018; Tunç ve Totan, 2021). Diğer taraftan maneviyatın eş seçimi, evlilik süreci, düğün törenleri, aileye yeni bir üyenin katılımı, sünnet, boşanma, ölüm ilgili ritüeller gibi aileyi ilgilendiren birçok konuda da doğrudan ya da dolaylı olarak etkisinin olduğu bir gerçektir (Koç, 2024). Yapılan çalışmalar bunları ortaya koymakta ve dinsel inanç ve pratiklerin hem eşler hem de ebeveyn-çocuk arası ilişkileri güçlendirdiği belirtmektedir (Adak, 2015; Kılınçer, 2021; Snarey ve Dollahite, 2021). Bunlardan hareketle ailede eş seçiminden evliliğin sonlandırılmasına kadar din ve maneviyatın etkilerinin görüldüğü, maneviyatın aile bireylerinin iç dinamiklerini güçlendirdiği ve onların iyi oluşlarını arttırmada kritik rol oynayacağı söylenebilir (Koç, 2024).

Bu çalışma, Türkiye’de güncel aile sorunlarını manevi danışmanlık eğitimi ve uygulamaları bağlamında ele alarak, söz konusu hizmetlerin aile içi problemlerin çözümüne sağlayabileceği katkıları teorik bir çerçevede incelemeyi amaçlamaktadır. Çalışmada aile içi şiddet, iletişim sorunları, yaşlı bireylerin bakımı, toplumsal kalıp yargılarının aile ilişkilerine etkisi ve gelinkaynana çatışmaları temel problem alanları olarak belirlenmiş; bu sorunların çözümünde manevi danışmanlık ve rehberlik yaklaşımının işlevselliği literatür bulguları doğrultusunda değerlendirilmiştir. Bu yönüyle araştırma, aile yapısının güçlendirilmesi ve toplumsal uyumun desteklenmesi bakımından manevi danışmanlık eğitimi ve uygulamalarının sağlayabileceği katkıları ortaya koymayı hedeflemektedir. Bu amaç doğrultusunda çalışmada şu sorularına cevap aramaktadır:

Türkiye’de aile yapısını tehdit eden başlıca güncel sorunlar nelerdir? Manevi danışmanlık ve rehberlik yaklaşımı aile içi şiddet, iletişim problemleri, yaşlı bireylerin bakımı, toplumsal kalıp yargılarının aile ilişkilerine etkisi ve gelinkaynana çatışmaları gibi ailevi problemlerin çözümüne hangi katkıları sunmaktadır? Değer temelli manevi danışmanlık uygulamaları aile bütünlüğünün korunması, aile içi ilişkilerin güçlendirilmesi ve toplumsal uyumun desteklenmesinde nasıl bir işlev üstlenmektedir? Türkiye’de manevi danışmanlık eğitimi ve uygulamalarının aile odaklı hizmetler açısından geliştirilmesine yönelik temel ihtiyaç ve öneriler nelerdir?

Araştırmanın Yöntemi

Bu çalışma, Türkiye’de aile içinde karşılaşılan güncel sorunların çözümünde manevi danışmanlık eğitimi ve uygulamalarının katkısını incelemeyi amaçlayan nitel bir derleme araştırması olarak tasarlanmıştır. Araştırmada, mevcut bilgi birikimini bütüncül bir çerçevede değerlendirmeye imkân tanınması sebebiyle anlatı temelli derleme (narrative review) yaklaşımı benimsenmiştir. Bu yaklaşım, aile yapısını etkileyen güncel sorun alanlarını manevi danışmanlık ve rehberlik perspektifiyle ele alarak ilgili literatürde yer alan kuramsal tartışmaları, kavramsal çerçeveleri ve uygulama odaklı bulguları birlikte değerlendirmeye elverişli bir zemin sunmaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2018).

Araştırma kapsamında, aile, manevi danışmanlık, aile danışmanlığı, aile içi sorunlar ve değer temelli yaklaşım alanlarında yayımlanmış yerli ve yabancı akademik çalışmalar doküman incelemesi tekniğiyle taranmıştır. Literatür taraması 2005–2025 yılları arasında yayımlanan çalışmalarla sınırlandırılmıştır. Tarama sürecinde DergiPark, TR Dizin, Google Scholar, Web of Science ve Scopus veri tabanlarından yararlanılmıştır. Veri tabanlarında yapılan taramalarda Türkçe ve İngilizce anahtar kelimeler birlikte kullanılmıştır. Tarama sürecinde elde edilen yayınlar başlık, özet ve anahtar kelimeler üzerinden ön incelemeye tabi tutulmuş; ardından tam metnine ulaşılan çalışmalar ayrıntılı değerlendirmeye alınmıştır.

Tarama süreci sonunda farklı veri tabanlarından ulaşılan yayınlar bir araya getirilmiş ve tekrar eden kayıtlar ayıklanmıştır. Araştırmanın amacı ve kapsamı doğrultusunda yapılan eleme neticesinde, dâhil etme ölçütlerini karşılayan 48 çalışma analize dâhil edilmiştir. Analize alınan bu çalışmalar; makale, kitap, kitap bölümü, lisansüstü tez ve rapor türündeki yayınlardan oluşmaktadır. Analize dâhil edilen çalışmalar, araştırmanın amacı doğrultusunda betimsel ve analitik bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. Bu süreçte öncelikle çalışmaların aile sorunlarına ilişkin ele aldıkları temel temalar belirlenmiş; ardından manevi danışmanlık eğitimi ve uygulamalarının bu sorun alanlarına sunduğu katkılar kavramsal olarak çözümlenmiştir. İnceleme sonucunda veriler; aile içi şiddet, iletişim problemleri, yaşlı bireylerin bakımı, toplumsal kalıp yargıların aile ilişkilerine etkisi ve gelin-kaynana çatışmaları olmak üzere başlıca tematik başlıklar altında sınıflandırılmıştır.

1. Manevi Danışmanlık, Eğitimi ve Önemi

Manevi danışmanlık, bireylerin yaşamlarında karşılaştıkları zorluklara inanç, değer, ahlaki bakış ve dini kaynaklarla anlam kazandırarak yardım etmeyi amaçlayan bir danışmanlık türüdür (Ekşi, 2024; Ceylan ve Özaydın, 2020). Bu hizmet, ilgili alanda eğitim almış ve etik ilkelere bağlı uzmanlar tarafından yürütülmekte; bireyin manevi kaynaklarını güçlendirerek yaşamın güçlükleriyle baş etmesine, karar verme süreçlerini desteklemesine ve bütüncül iyilik hâlini geliştirmesine katkı sağlamaktadır. Bu yönüyle manevi danışmanlık, uluslararası alanda mesleki standartlar, etik ilkeler ve yeterlilik ölçütleri çerçevesinde uygulanan profesyonel bir danışmanlık alanı olarak kabul edilmektedir (Association of Professional Chaplains, 2023; Koç, 2016).

Bu tanımlardan hareketle manevi danışmanlık; hem ruh sağlığı alanında uzmanlaşmış profesyoneller hem de teolojik bilgiye sahip kişiler tarafından yürütülen, bireyin bütüncül olarak ele alındığı, kendi doğrularını keşfetmesine, karşılaştığı sorunlarla baş edebilmesine, içsel iyileşme sürecine katkı sağlanmasına ve rehberlik edilmesine yönelik bir yardım süreci olarak değerlendirilebilir. Bu bağlamda manevi danışmanlık, bireyin yaşadığı zorlukları anlamlandırmasına yardımcı olurken, yaşamındaki dengeyi yeniden kurmasına ve kontrolü tekrar kazanmasına destek olur. Özellikle bireyin yaşamında derin etkiler bırakabilen dini inançlar ve manevi değerler aracılığıyla yapılan bu destek, kişisel anlam arayışında önemli bir rol üstlenmektedir (Koç, 2024).

Dini inançlar, özellikle Müslüman toplumlarda yaşamın her alanına yön veren temel dinamikler arasında yer aldığı için, danışmanlık sürecinde bireyin bu değerler üzerinden desteklenmesi, süreci daha etkili ve kalıcı hale getirebilir. Nitekim birçok araştırma, bireylerin stresle baş etme, bağışlayıcılık geliştirme, ölüm korkusunu azaltma ve yaşamı anlamlandırma süreçlerinde dini-manevi unsurların önemli katkılar sağladığını ortaya koymuştur (Kılınçer, 2023). Manevi danışmanlık, yalnızca bireysel krizlerde değil, aynı zamanda aile içi iletişim, evlilik sorunları, kuşak çatışmaları, yaşlı ve hasta bireylerin psikolojik destek ihtiyacı, yas ve travma süreçleri gibi çok katmanlı meselelerde de önemli bir rol üstlenmektedir. Özellikle aile gibi duygusal bağların ve dini değerlerin yoğun olarak yaşandığı yapılarda, manevi danışmanlık, bireyler arası anlayış, affedicilik ve empatiyi güçlendirme yönünde işlevsel bir destek mekanizması sunar (Şirin, 2014).

Uluslararası literatürde manevi danışmanlık alanı, tek bir kavramla ifade edilmemekte; uygulama alanı ve kuramsal yaklaşımına göre farklı terminolojiler

kullanılmaktadır. Bu kapsamda pastoral counseling, Hristiyan pastoral geleneği içerisinde gelişmiş, teoloji ile psikolojik danışmanlığı bütünleştiren ve çoğunlukla kilise merkezli yürütülen profesyonel bir danışmanlık hizmetini ifade etmektedir. Buna karşılık spiritual counseling veya daha kapsayıcı bir kavram olarak spiritual care, belirli bir dinî geleneğe bağlı olmaksızın bireyin anlam arayışı, inanç, değer ve manevi gereksinimlerini merkeze alan; sağlık, sosyal hizmet, eğitim, ceza infaz kurumları ve benzeri farklı kurumsal ortamlarda sunulan disiplinler arası bir destek hizmetini tanımlamaktadır (Fitchett, 2017; Puchalski vd., 2020). Türkiye'de gelişen manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamalarının ise, dinî referanslardan yararlanmakla birlikte yalnızca pastoral hizmet anlayışıyla sınırlandırılmayacağı; farklı inanç ve değer sistemlerine saygıyı esas alan bütüncül yapısı nedeniyle uluslararası literatürdeki spiritual counseling/spiritual care yaklaşımına daha yakın bir çerçevede değerlendirilebileceği söylenebilir (Koç, 2016).

Amerika Birleşik Devletleri'nde manevi danışmanlık, çoğunlukla hastane ve hospis ortamlarında, ruh sağlığı ekibinin bir parçası olarak çalışmak üzere eğitilen chaplain (manevi bakım uzmanı) vasıtasıyla sunulmaktadır. Bu çerçevede CPE (Clinical Pastoral Education) olarak bilinen klinik eğitimi programları, danışmanların hem teolojik hem psikolojik yeterlilik kazanmalarını hedeflemektedir (Cadge, 2012). Avrupa ülkelerinde de benzer şekilde, mezuniyet sonrası manevi danışmanlık sertifikaları, uzman eşliğinde yürütülen uygulamalı eğitimlerle tamamlanmakta ve multidisipliner ekip anlayışı ön planda tutulmaktadır (Swinton & Pattison, 2010).

Son yıllarda, seküler toplumlarda dahi bireylerin yaşamın anlamı, ölüm, kayıp ve kimlik gibi varoluşsal sorunlar karşısında manevi desteğe duyduğu ihtiyaç artmış; bu durum manevi danışmanlığın sağlık ve psikososyal destek hizmetlerinin tamamlayıcı bir unsuru olarak değerlendirilmesine katkı sağlamıştır (Puchalski vd., 2020). Bununla birlikte, manevi danışmanlık alanı çeşitli etik ve mesleki tartışmaları da beraberinde getirmektedir. Özellikle farklı inanç ve dünya görüşlerine sahip bireylere sunulan hizmetlerde dinî tarafsızlığın korunması, danışanın özerkliğine saygı gösterilmesi, inanç temelli yönlendirme ve manipülasyon riskinden kaçınılması ile profesyonel sınırların gözetilmesi, alanın temel etik ilkeleri arasında yer almaktadır (Fitchett, 2017; Association of Professional Chaplains, 2023). Bu nedenle manevi danışmanlık hizmetlerinin, evrensel etik standartlara bağlı, bilimsel temelli ve kültürel

çeşitliliği dikkate alan profesyonel bir yaklaşımla yürütülmesi büyük önem taşımaktadır.

Türkiye’de manevi danışmanlık kavramı, özellikle 2000’li yıllardan itibaren akademik ve kurumsal bir zemine oturmaya başlamıştır. Bu sürecin temelinde, bireylerin manevi ihtiyaçlarının sadece dini içerikle değil, psikolojik destekle de ele alınması gerektiği yönündeki farkındalık yatmaktadır. Başlangıçta din hizmetlerinin bir uzantısı olarak yürütülen manevi danışmanlık, bugün üniversitelerde disiplinler arası bir yaklaşımla ele alınmakta; ilahiyat, psikoloji, sosyal hizmet ve rehberlik alanları arasında köprüler kurmaktadır (Şirin, 2014).

Diyanet İşleri Başkanlığı, 2006 yılında başlattığı *Aile ve Dini Rehberlik Büroları* ile bu hizmeti sahaya taşımış, ardından hastaneler, cezaevleri ve huzurevlerinde görev yapacak *manevi rehber* personel için özel eğitim programları düzenlemiştir. Bu programlarda din görevlilerine iletişim becerileri, psikolojik ilk yardım, krizle başa çıkma ve aile danışmanlığı gibi alanlarda teorik ve uygulamalı eğitimler verilmektedir (Aybey, 2018).

Akademik düzeyde ise birçok ilahiyat fakültesi, lisans düzeyinde manevi danışmanlık ve rehberlik derslerini müfredata eklemiş; yüksek lisans ve doktora düzeyinde tezli programlar açmıştır. Bu eğitimlerde hem klasik dini bilgiler (tefsir, hadis, akaid vb.) hem de çağdaş psikolojik yaklaşımlar (bilişsel davranışçı terapi, varoluşçu psikoloji, travma terapisi vb.) bir araya getirilmektedir. Böylece danışman adayları, sadece teolojik açıdan değil, insani kriz durumlarını anlama ve yönlendirme konusunda da yetkin hâle gelmektedir. Türkiye’de manevi danışmanlık eğitimi, özellikle sağlık kurumlarında çalışan manevi destek personelinin artmasıyla birlikte kurumsal anlamda daha sistematik hale gelmiş; YÖK, Diyanet ve Sağlık Bakanlığı arasındaki iş birliği ile standardizasyon süreci başlatılmıştır (Peker, 2023). Ancak uygulamada birlik sağlanması, etik ilkelerin oluşturulması, uzmanlık alanlarının geliştirilmesi ve mesleki akreditasyonun sağlanması hâlâ önemli gelişim alanları olarak durmaktadır.

Netice itibarıyla, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de manevi danışmanlık eğitimi, bireyin manevi ihtiyaçlarının bilimsel bir yaklaşımla karşılanması ve yaşamın anlamı gibi derin meselelerle başa çıkabilmesi açısından önemli bir alan olarak öne çıkmaktadır. Bu eğitimin profesyonel, çok disiplinli ve etik temelli bir çerçevede yapılandırılması, hem bireysel iyilik hâline hem de toplumsal dayanışmaya katkı sağlayacaktır. Ayrıca manevi danışmanlık; bireylerin ruhsal ihtiyaçlarını ihmal etmeyen, değer merkezli ve kültürel bağlamı dikkate alan bir

destek modeli olarak psikolojik sağlının korunması, krizlerle baş etme becerisinin güçlendirilmesi ve toplumsal uyumun desteklenmesi bakımından önemli işlevler üstlenmektedir (Polat ve Aşıkoğlu, 2025). Bireyin yaşamına anlam katma ve kriz anlarında maneviyatı bir baş etme kaynağı olarak kullanabilme becerisi, yalnızca bireysel değil, aynı zamanda toplumsal bütünlük açısından da dikkate değer katkılar sunmaktadır. Bu yönüyle manevi danışmanlık, yalnızca dini bir rehberlik biçimi değil; sosyal hizmet, psikolojik danışmanlık ve aile danışmanlığıyla kesişen disiplinler arası bir alan olarak değerlendirilmelidir (Altaş, 2000).

Bununla birlikte, manevi danışmanlık ve rehberliğin işlevselliğini somut biçimde ortaya koyabilmek için, aile yapısını zorlayan güncel problem alanlarının ayrıca ele alınması gerekmektedir. Zira aile, sevgi, güven, aidiyet ve değer aktarımının gerçekleştiği temel kurum olmakla birlikte; toplumsal değişim, bireyselleşme, ekonomik baskılar ve kuşaklar arası farklılaşmalar sebebiyle çeşitli sorunlarla karşı karşıya kalabilmektedir. Bu bağlamda aile içi şiddet, iletişim problemleri, yaşlı bireylerin bakımı, toplumsal kalıp yargıların aile ilişkilerine etkisi ve gelin-kaynana çatışmaları gibi meseleler, aile bütünlüğünü ve işleyişini olumsuz etkileyen başlıca sorun alanları arasında yer almaktadır. Dolayısıyla bir sonraki başlıkta, söz konusu ailevi problemlerin mahiyeti ele alınarak manevi danışmanlık ve rehberliğin bu sorunların çözümüne ne tür katkılar sunabileceği tartışılacaktır.

2. Ailede Yaşanan Sorunlar

Aile, bireylerin duygusal, sosyal ve kültürel gelişimlerinin şekillendiği en temel sosyal kurumdur. Ancak toplumsal dönüşümler, nesiller arası bakış açısı farkları ve bireyselleşmenin artmasıyla birlikte aile içinde çeşitli sorunlar baş göstermektedir. Özellikle şiddet, iletişim kopuklukları, yaşlı bireylerin bakımı konusunda yaşanan yük paylaşımı problemleri, toplumsal kalıp yargılar ve gelin-kaynana ilişkilerinde ortaya çıkan çatışmalar aile bütünlüğünü ve huzurunu tehdit eden önemli unsurlar arasında yer almaktadır. Dolayısıyla manevi danışmanlık ve rehberliğin aileye yönelik işlevselliğini ortaya koyabilmek için, öncelikle bu sorun alanlarının mahiyetini ve aile yapısı üzerindeki etkilerini ele almak gerekmektedir.

2.1. Şiddet

Şiddet, çeşitli bilim dallarının araştırma konusu olan ve bu yönüyle farklı anlam çerçevelerinde ele alınan çok yönlü bir kavramdır. Toplumların her kesiminde karşılaşılabilen ve küresel ölçekte giderek büyüyen bir halk sağlığı problemi olarak öne çıkan şiddetin, en sık rastlanan türü ise erkek tarafından kadına ve çocuğa yönelik aile içi şiddettir. Dünya Sağlık Örgütü'nün 2002 yılında yayımladığı raporda, şiddetin en yoğun biçimde aile ortamında ve özellikle kadınlara yönelik gerçekleştiği vurgulanmaktadır. Süreklilik gösterme eğilimi nedeniyle diğer şiddet türlerinden ayrılan aile içi şiddet, “aile üyelerinden birinin, diğer aile bireyleri tarafından fiziksel ya da psikolojik saldırıya maruz bırakılması” olarak tanımlanabilir (Dünya Sağlık Örgütü [WHO], 2002).

T.C. Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü'nün 2009 yılında Türkiye genelinde yürüttüğü “Aile İçi Şiddetin Sebep ve Sonuçları” araştırmasına göre, tüm gizlilik ve utanma duygusuna rağmen aile içi şiddet toplumda oldukça yaygın bir olgudur. Araştırma sonuçlarına göre, fiziksel şiddet ailelerin yaklaşık %34'ünde, sözlü şiddet ise %53'ünde görülmektedir. Çocuklara yönelik fiziksel şiddet oranı ise %46 gibi yüksek bir seviyededir. Öte yandan Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü'nün 2014 ve 2022 yıllarında yayımladığı “Türkiye’de Kadına Yönelik Aile İçi Şiddet Araştırması” verilerine göre de fiziksel şiddetin %50’lerde olduğu görülmektedir.

Genellikle şiddet denince akla ilk olarak fiziksel zarar vermeye yönelik eylemler gelse de, aslında şiddet; duygusal, cinsel, ekonomik, sözel ve psikolojik olmak üzere çok çeşitli biçimlerde ortaya çıkabilir. Özellikle sözel ve duygusal şiddet, hakaret içeren ifadeler, tehditkâr konuşmalar ya da kişinin jest ve mimiklerle aşağılanması gibi yollarla kendini gösterebilir. Araştırmalar kadınların boşanma kararlarında etkili olan en önemli unsurlardan birinin maruz kaldıkları şiddet olduğunu göstermektedir (Aybey, 2018; Kaplan, vd., 2018). Öte yandan, çocukların aile içinde şiddete tanıklık etmesi ve bu durumu içselleştirmesi, onların gelecekte benzer davranış kalıplarını benimsemelerine yol açabilecek ciddi bir sorundur (Boyacıoğlu, 2016). Bu bağlamda şiddet, aile içinde öğrenilen ve zamanla kuşaktan kuşağa aktarılan bir davranış biçimi hâline gelebilmektedir.

Modern toplumlarda aile içi şiddet, yürütülen çeşitli eğitim çalışmaları ve hukuki düzenlemelere rağmen ne yazık ki varlığını sürdürmektedir. Bu durum, şiddetin çözümünün son derece karmaşık ve çok boyutlu bir sorun olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Her ne kadar bu olgunun tamamen ortadan

kaldırılması ideal bir hedef olsa da, bu amaca ulaşmak kısa vadede oldukça güç görünmektedir. Bununla birlikte, en etkili çözüm yollarından biri; bireylerin toplumsal ilişkilerini şekillendiren dini ve ahlaki değerleri bilinçli şekilde içselleştirmeleri, davranışlarının sorumluluğunu taşıyacak vicdani bir olgunluğa ulaşmalarıdır. Böyle bireylerin yetişmesi, uzun vadede şiddetle mücadelede kalıcı ve derinlemesine bir dönüşüm sağlayabilir.

2.2. İletişim Problemleri

İletişim, tüm canlılar ve insanlar arasında yüzyıllardan beri süre gelen temel olgudur. Bu yönüyle iletişim bireysel ve toplumsal yaşamın temel ve vazgeçilmez özelliğidir. Bireyin gelişiminde ve eğitiminde önemli bir işleve sahip olduğu vurgulanan ailenin, iletişim açısından da çok önemli bir yeri vardır (Tarhan, 2011). Çünkü aile, sosyal bir varlık olarak insanın başkalarıyla birlikte yaşamasının en temel birimidir. Ailede toplumsal birimin yapısı gereği hem sözlü ve sözsüz hem de yüz yüze ve sürekli olan bir iletişim söz konusudur. Gerek eşler gerekse anne-baba ve çocuklar arasında meydana gelen bu iletişim önemli bir değer taşımaktadır.

Aile, bireyin ilk sosyal ilişkilerini kurduğu, değerleri öğrendiği ve duygusal bağlar geliştirdiği temel kurumdur. Sağlıklı bir aile yapısının temelinde etkili iletişim yer alır. Ancak günümüzde çeşitli nedenlerle aile içinde iletişim sorunları yaşanmakta, bu durum hem bireylerin psikolojik sağlığını hem de aile bütünlüğünü olumsuz yönde etkilemektedir. Aile içindeki birçok sorunun temelinde, en başta eşler arasında olmak üzere aile bireylerinin iletişim eksiklikleri yer almaktadır. Günümüzde şiddet, boşanma, alkol ve madde bağımlılığı, çocuk suçluluğu ve sokakta yaşayan çocuklar gibi olguların büyük bir kısmı da ailedeki iletişim problemlerinden kaynaklanmaktadır (Şen, 2011). Ancak, aile bireyleri arasında sağlıklı bir iletişim kurulduğunda, birbirlerini, düşüncelerini ve hislerini daha iyi anlayacaklar ve bu durum, aile içindeki birçok sorunun çözülmesine ve huzurlu bir ortamın oluşmasına katkı sağlayacaktır. Bu bağlamda, aile içindeki ilişkiler, bireylerin ortak bir “biz” anlayışına dayalı iletişim kurmasıyla sağlıklı bir şekilde geliştirilebilir. Bu nedenle, ailede “ben” ve “sen” dilinin yerine “biz” dilinin kullanılmasının, aile içindeki iletişim sorunlarını büyük ölçüde azaltacağı söylenebilir (Aybey, 2018).

Aile içindeki iletişim problemleri yalnızca eşler arasında değil, aynı zamanda anne-baba ile çocuklar arasında da yaşanabilir. İletişim sorunu yaşanan ailelerde çatışma, şiddet, hatta ailenin dağılmasına kadar gidebilen problemler

yaşanabilmektedir. Nitekim 2024 Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine göre iletişim eksikliğine bağlı verilere göre “sorumsuz ve ilgisiz davranma” boşanma nedenleri arasında %24'lük bir oranla ilk sırada yer almaktadır. Evliliklerin sona ermesinde ekonomik güçlükler, kültürel farklılıklar, psikolojik etkenler ve toplumsal değişimler gibi çok sayıda faktör etkili olmakla birlikte, araştırmalar aile içi iletişim sorunlarının boşanmaya yol açan en önemli nedenlerden biri olduğunu ortaya koymaktadır. Eşler arasında açık, sağlıklı ve karşılıklı saygıya dayalı iletişimin kurulamaması; duyguların, beklentilerin ve sorunların yapıcı biçimde ifade edilememesi, zamanla güvenin zedelenmesine, çatışmaların kronikleşmesine ve evlilik doyumunun azalmasına neden olabilmektedir. Buna bağlı olarak iletişimde yaşanan yetersizlikler, eşler arasındaki duygusal bağın zayıflamasına ve evlilik birliğinin sürdürülebilirliğini olumsuz etkileyen temel risk faktörlerinden biri olarak değerlendirilmektedir. (Uzunovalı ve Özbay, 2023). Türkiye’de aile hayatı üzerine yapılan bir araştırmada, birbirine karşı ilgili, iletişimi güçlü ve kişisel problemlerini daha çok eşiyile paylaşanların diğer çiftlere göre %68,4 oranında daha mutlu oldukları belirtilmektedir (Şener ve Terzioğlu, 2002). Bu sonuç, eşler arası iletişimin aile ve evlilik açısından taşıdığı işlevi açık bir şekilde göstermektedir.

2.3. Ailede Yaşlı Bireyler ve Yaşlıların Bakımı Problemi

Yaşlı bireylerin aile içindeki konumu, onlara sunulan bakım hizmetleri ve bu hizmetlerin getirdiği zorluklar sosyal, ekonomik ve psikolojik birçok boyutu olan bir meseledir. Uzun ömür beklentisinin artmasıyla birlikte yaşlı nüfus da artmakta ve bu durum bakım sorumlulukları bağlamında aile içinde bazı sorunlara yol açmaktadır. Yaşlılık, yaşamın bir parçası olarak, kayıpların ve düşüşlerin görüldüğü bir dönemdir. Diğer yaş evreleri gibi, yaşlanma kaçınılmaz bir süreçtir ve bireyler, fiziksel ve psikolojik anlamda gerileyerek, başkalarının desteğine ihtiyaç duyabilirler (Arpacı, 2005). Ancak günümüzdeki aile yapısındaki değişiklikler, geleneksel aile düzeninin terk edilmesine yol açmış, bu da yaşlı bireylerin bakımı konusunda sorunlara neden olmuştur.

Günümüzün bireysel temeller üzerine oturtulmaya çalışılan modern ailesi büyüklerle bir arada yaşamayı pek tercih etmemektedir. Aynı evde aile büyükleriyle yaşamaya karar veren aileler, psikolojik olarak olumsuz etkilenmekte ve karşılıklı ilişkilerde bozulmalar yaşanabilmektedir. Özellikle, evin hanımının kendi düzenini kurmakta zorlanması, ev içindeki iletişim ve düzenin bozulmasına yol açarak aile içindeki huzuru olumsuz yönde

etkilemektedir (Gül, 2022). Bu gibi durumlarda evin erkeğinin de zor durumda kaldığı bir gerçektir. Nitekim yapılan bir araştırmada evlilik danışmanına giden eşlerin danışmanın yanında bile yaptıkları tartışmalar bu durumu en güzel şekilde örneklendirmektedir. “Sen onların (anne-baba) sözünden çıkmazsın. Benim evde konumum ne zaten?” (Uzunovalı ve Özbay, 2023). Ailede, büyükleri ve eşi arasında kalan erkek, saygı/ahlak gerekçesiyle genelde hanımını yalnız bırakmakta, çözüm konusunda eşine yardımcı olamamaktadır. Ya da iki tarafı da kırmadan, dökmeden götürebilmek için kendisi çok yıpranmaktadır.

Aile büyüklerinin çocuklarıyla birlikte yaşama isteği, sadece geleneksel bir bakış açısına dayalı bir düşünce olarak değerlendirilemez. Yapılan bir araştırmalara göre, yaşlı bireylerin yaklaşık %20’sinin çocuklarıyla birlikte yaşadığı ve bunların da 86.4’ünün geçim sağlamak için gelirleri olduğu da göz önünde bulundurulduğunda (Gürsoy&Coşkun, 2006; Danış, 2009) çocuklarına ekonomik olarak bağımlı olmayan birçok yaşlının, psiko-sosyal ihtiyaçlar doğrultusunda, birlikte yaşama arzusunu taşıdığı anlaşılmaktadır.

Büyüklerle birlikte oturan ailelerde ortaya çıkan en önemli problemlerden biri de, ihtiyarlama ve hastalanma gibi durumlarda fiziksel bakımı üstlenmek zorunda kalmaktır. Bu konuda gerek kardeşler arasında gerekse eşler arasında ciddi problemler yaşanmaktadır. Özellikle kardeşlerin bazılarının büyüklere bakmaktan kaçındığı ve bir kardeşin bakımı üstlendiği durumlarda, zamanla sorumluluğu alan kişi ve ailesinde ciddi bunalımlar yaşanabilmektedir (Ceylan vd. 2015). Aile içi ilişkilerde yaşanan gerginlikler üzerine yapılan araştırmalarda önemli bir kısmını bu hususların oluşturması, ailede sebep olduğu olumsuzluklar ve gerginlikler itibariyle önemle üzerinde durulması gereken problem alanı olduğunu düşündürmektedir.

2.4. Ailede Toplumsal Kalıp Yargılar

Toplumsal yapılar içerisinde, kadınlara ve erkeklere özgü olduğu düşünülen belirli kalıp yargılar yer edinmiştir. Bu yargıların en dikkat çekici yönlerinden biri, bireylerin benlik algılarını ve kendilerini tanımlama biçimlerini doğrudan etkilemesidir (Meriç, 2005). Toplum, çocukları kız ve erkek olarak işaretler ve kültürün beklentisi olan rolleri öğretir. İnsanlar, cinsler ya da gruplar hakkında kalıp yargılar geliştirme eğilimindedir ve aynı şekilde cinsiyet ayrımı hakkında da güçlü kalıp yargılar vardır (Özkan ve Gündoğdu, 2011). Örneğin, “Erkek evin geçimini sağlar, kadın ev işlerinden sorumludur”, “Kız çocukları sakın, uysal olmalı; erkek çocukları güçlü ve lider olmalı”, “Kadınlar teknik konulardan

anlamaz” vb. gibi. Bu anlamda ülkemizdeki geleneksel-modern tavır alışların aile içi ilişkilerde gerginliklerin yaşanmasına neden olduğu söylenebilir.

Çalışan kadınların karşılaştıkları temel güçlüklerden biri, iş yaşamı ile aile sorumlulukları arasında denge kurmakta yaşanan zorluklardır. Özellikle ev içi sorumlulukların büyük ölçüde kadınlar tarafından üstlenilmeye devam etmesi, toplumsal cinsiyet temelli kalıp yargılarının aile yaşamı üzerindeki etkisini sürdürdüğünü göstermektedir. Bu durum, kadınların fiziksel ve psikolojik yükünü artırırken aile içi ilişkileri de olumsuz etkileyebilmektedir. İslam’da ise aile içi sorumlulukların paylaşımı karşılıklı yardımlaşma ve merhamet ilkeleri çerçevesinde ele alınmaktadır. Nitekim Hz. Peygamber’in, ev işlerinde ailesine yardımcı olduğu hadis kaynaklarında geçmektedir (Buhari, Edeb, 40). Bu yaklaşım, aile içinde iş bölümünün yalnızca geleneksel roller üzerinden değil, karşılıklı destek ve sorumluluk bilinci çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Nitekim güncel araştırmalar da ev içi iş bölümünün adil biçimde paylaşılmasının evlilik doyumu, aile içi uyum ve kadınların yaşam memnuniyeti üzerinde olumlu etkiler oluşturduğunu göstermektedir (Şener ve Terzioğlu, 2007).

Ev işleri paylaşımındaki en belirleyici faktörlerden biri, toplumsal cinsiyet rollerine dair kalıp yargılardır. Modern toplumda, ailenin küçülmesi ve kadının iş gücüne katılması, kadınların sosyal rollerinde bazı değişikliklere yol açmış olsa da, geleneksel cinsiyet rollerine dayanan beklentiler ile kurumsal eğitimin şekillendirdiği ve yeniden tanımladığı toplumsal cinsiyet anlayışları arasındaki uyumsuzluk, aile içinde hâlâ gerginliklere yol açabilmektedir (Meriç, 2005).

Toplumsal kalıp yargılar bireylerin potansiyellerini gerçekleştirememesi, psikolojik baskı ve özgüven sorunları, kadına yönelik ayrımcılık ve şiddet, aile ilişkilerinde yıpranma ve çocukların kimlik gelişiminde sorunlar gibi pek çok problemin ortaya çıkmasına neden olmaktadır (Erdoğan, 2012). Araştırmalar, toplumsal değişimle birlikte ortaya çıkan yeni davranış kalıplarına rağmen, bireylerin cinsiyetlerine dair geleneksel tanımlamaların kuşaklar boyunca devam ettiğini göstermektedir. Bu durum, özellikle ülkemiz toplumunda, aile içindeki geleneksel kültürel kodlarla, bireylerin modern kimlik ve yaşam tarzı oluşturma çabalarının birbiriyle çatışmasına neden olabilmektedir. Ailedeki geleneksel değerler ile bireysel kimlik temelli, daha modern ve özgürlükçü yaklaşımlar arasında yaşanan bu gerilim, toplumsal ilişkilerdeki uyumsuzlukları artırmakta ve zaman zaman gerginliklere yol açmaktadır.

2.5. Gelin-Kaynana Problemleri

Gelin ve kaynana arasındaki çatışmalar tüm dünyada görülen ve oldukça eskilere dayanan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Kaynana, genellikle evin kadını olarak kabul edilirken, gelin yeni bir birey olarak ailenin içine dâhil olur. Bu durum, iki kadın arasında zaman zaman güç dinamiklerini ve çatışmaları doğurabilmektedir. Dolayısıyla evliliklerde kritik dönemler yaşanmasına sebep olan en önemli faktörlerden birisi de gelin ve kaynana arasındaki iletişim sorunu olup, eğitimlisinden eğitimsizine, kentlisinden köylüsüne, en hoşgörülüsünden en tahammülsüzüne kadar neredeyse her gelin ve kaynana arasında yaşanan bir sorun haline gelmiştir (Saygılı, 2015). Gelin-kaynana çatışması esas olarak, ataerkil ailedeki kadınların, kadına verilen konumu paylaşamamasından kaynaklanmaktadır. Bu çatışmayı sadece iki kadını ilgilendiren bir sorunmuş gibi ele almak, basit bir kıskançlık olarak tanımlamak oldukça sığ bir bakış açısı olur. Çünkü sorun tüm aile bireylerini, dolayısıyla aileyi etkileyen bir sorundur.

Aile içi gelin-kaynana problemlerinin temelinde, her iki tarafın birbirlerine önyargıyla yaklaşımları yatmaktadır. Bu problemin başlıca nedenleri arasında aynı evde yaşama zorunluluğu, güç mücadelesi, toplumsal beklentiler, kültürel normlar yer almaktadır. Ancak gelin ve kaynana arasındaki ilişkiler, aile içindeki diğer bireyleri de etkilemektedir. Olumsuz ilişkiler, aile içindeki genel atmosferi bozmakta ve bireylerin psikolojik sağlığını olumsuz etkilemektedir. Ayrıca, bu tür çatışmalar, evliliklerin sağlığını ve sürekliliğini de tehdit edebilmektedir (Sönmez, 2019).

Toplumumuzda aile içi çatışmalar arasında gelin-kaynana ilişkilerinde yaşanan gerilimlerin yaygınlığı dikkat çekmektedir. Bu tür problemler, yalnızca sıklıklarıyla değil, çözüm süreçlerinin karmaşıklığıyla da öne çıkmaktadır. Tarafların çoğu zaman kendi bakış açılarına sıkı sıkıya bağlı kalmaları ve olayları yalnızca kendi perspektiflerinden değerlendirmeleri, uzlaşma ihtimalini azaltmakta ve mevcut sorunun daha da derinleşmesine neden olmaktadır. Bu durum, zamanla sadece bireyler arasında bir anlaşmazlık olmaktan çıkmakta; eşler arasında güvensizlik ve iletişim sorunları gibi daha geniş çaplı aile içi problemlere yol açabilmektedir. Özellikle bu süreçte, taraflar arasında dengeleyici bir rol üstlenmesi beklenen erkek (oğul/koca), çoğu zaman objektif bir tutum sergileyememekte ve ya annesini ya da eşini kayıtsız şartsız savunma eğilimine girebilmektedir. Bu durum ise çatışmanın taraflarını daha da keskinleştirmektedir (Çalışkan, 2007).

3. Ailede Yaşanan Sorunların Çözümünde Manevi Danışmanlık

İnsan, toplumsal bir varlık olarak yaşamı boyunca çeşitli dönemlerde rehberliğe ve danışmanlığa ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaç, bireyin yalnızca belirli bir gelişim evresinde değil, hayatın tüm alanlarında ve süreklilik arz eden bir biçimde kendini gösterir. Yaş ve yaşam tecrübesi ilerledikçe bireyin karar alma süreçlerinde tamamen bağımsız hareket etmesi çoğu zaman mümkün olmamakta; çevresel destek ve yönlendirmelere ihtiyaç duyulmaktadır. Bu çerçevede, bireylerin en fazla danışmanlık gereksinimi hissettikleri alanlardan biri de aile hayatıdır. Aile içinde, bireyler hem bilişsel düzeyde hem de inanç ve uygulama ekseninde çeşitli sorunlarla karşılaşabilmektedir. Bu noktada, klasik psikolojik danışma ve rehberlik anlayışından farklı olarak, bireyin manevi yönünü esas alan manevi danışmanlık ve rehberlik uygulamaları; söz konusu problemlerin çözümünde önemli bir destek mekanizması işlevi görmektedir (Altaş, 2000).

Manevi danışmanlık ve rehberlik, dinsel terimler içeren ve teolojik-psikolojik etik çerçevesinde yapılan, vücut-akıl-ruh dünyası üçgeninde bir bütün olarak verilen yardımlardır. Buna göre manevi danışmanlık, bir bütün olarak kişiye yönelik bir çalışma ve kişinin kendi doğrularını bulmasına yardım etme süreci olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla manevi danışmanlık, daha çok ahlak ve ahiret sorunları yanında başarısızlık, yoksulluk, uyuşturucu bağımlılığı, aile ve evlilik danışmanlıklarıyla “dini problem” açısından ilgilenen bir yardım mesleği olarak kabul edilmektedir (Fitchet, 2017). Buradan hareketle manevi danışmanlık ve rehberlik yardım mesleklerinden biri olarak, danışmanlık alanı içindeki tüm problemlerle din dışı da olsa ilgilenir (Ok, 2012). Bu noktada manevi danışmanlık ve rehberlik faaliyetlerinin iyileştirme, destekleme, yönlendirme, uzlaştırma, geliştirme şeklinde beş ayrı fonksiyonu bulunmaktadır (Cebeci, 2025).

Her bilim dalının ve her kavramın belli işlevi olduğu gibi, manevi danışmanlığın da işlevleri vardır. Her şeyden önce manevi danışmanlığın danışanların sağlıklı bireyler olarak kalmaları için belirtilen fonksiyonlarının yanında, insanların birbirleriyle sağlıklı iletişim kurmalarına, yardımlaşmalarına, örnek bireyler olmalarına ve kişiyi rahatsız eden problemleri ortadan kaldırmaya (Clebsch & Jaekle, 1964) yönelik pek çok işlevi vardır. Bu nedenle manevi danışmanlık temelde “yardım etme davranışı” veya “yardım etme etkinliği” olarak nitelendirilebilir.

Manevi danışmanlık hizmetleri, insan merkezli yapısı gereği geniş bir uygulama alanına sahiptir. Bu uygulama alanlarından biri de aile içi ilişkilerde ortaya çıkan çatışmaların ve sorunların çözümüne yöneliktir. Din ile aile arasında var olan güçlü bağ, sosyal bilimlerde sıklıkla vurgulanan bir gerçekliktir. Nitekim din, bireyin sadece bireysel yaşamını değil, aynı zamanda sosyal ilişkilerini ve aile yapısı içerisindeki rollerini düzenleyen normatif ilkeler sunar. Özellikle dini inançları güçlü bireyler açısından bu ilkeler; yaşam tarzını belirleme, duygusal tepkileri yönlendirme ve davranışları şekillendirme noktasında önemli bir işlev görmektedir. Evlilik kurumu ve aile yapısının nasıl inşa edilmesi gerektiği konusunda da din, yön gösterici bir rehber olarak öne çıkmaktadır. Bireylerin, evlilik kararı alma sürecinden başlayarak nikâhın gerçekleştirilmesi, aile içindeki sorumlulukların paylaşımı ve doğum kontrolü gibi kritik karar anlarında dini referanslardan faydalanma eğiliminde oldukları gözlemlenmektedir. Bu durum, maneviyatın aile dinamikleri üzerindeki etkisini ve manevi danışmanlık hizmetlerinin bu alanda ne denli önemli bir role sahip olduğunu göstermektedir.

Aile içi huzuru bozan etkenler oldukça çeşitlidir. Ancak mesele aile olduğunda, hemen her zaman dini inançlar ve dini bilgilerle ilişkili bir yönü de beraberinde getirir. İnsanlar, gündelik yaşamda bir sorunla karşılaştıklarında, bu problemin nedenlerinden birini dine bağlama ve meseleye dini bir boyut kazandırma eğilimindedir (Karagöz ve Böke, 2023). Toplum ya da aile içinde bir kriz ortaya çıktığında, değerlerde aşınma veya değişim yaşandığında bireyler, karşılaştıkları zorluklardan kurtulmak için güvenebilecekleri bir çıkış yolu ararlar. Böyle durumlarda kişiler, genellikle kendilerini yakın hissettikleri ve söylediklerine itimat ettikleri kaynaklara yönelirler. Bu durum yalnızca Türk toplumuna özgü değildir; Batı dünyasında da benzer örneklerle rastlanmaktadır. Yapılan araştırmalar, duygusal problemler yaşayan birçok kişinin yalnızca psikologlara değil, aynı zamanda manevi danışmanlara da başvurduğunu ortaya koymaktadır (Aybey, 2018).

Dinin, ailenin kurulması ve sürekliliğinin sağlanmasındaki rolünün yanı sıra; bireyin dini bilgileri ilk kez aile ortamında edinmesi ve bu bilgilerin nesilden nesile aile aracılığıyla aktarılması, din ile aile arasında güçlü ve karşılıklı bir ilişkinin varlığını ortaya koymaktadır. İslam dini, evlilik kurumunu teşvik etmiş; zina yasağıyla bu kurumu koruma altına almış ve Hz. Muhammed (sav), hem kendi evlilik hayatı hem de evliliğe dair tavsiyeleriyle inananlara örneklik teşkil

etmiştir. Yapılan araştırmalar, dini inanç ve maneviyatın evlilik ilişkilerini ve aile yaşamını hem doğrudan hem de dolaylı olarak etkilediğini ve bu etkinin büyük ölçüde olumlu yönde olduğunu ortaya koymaktadır (Kılınçer, 2023). İnanç temelli yaklaşımların evlilik doyumunu artırdığı, eşler arası uyumu geliştirdiği, ailenin psikolojik dayanıklılığını güçlendirdiği, affetmeyi kolaylaştırdığı ve karşılaşılan problemlerin çözümünde yapıcı bir rol oynadığı görülmektedir (Mahoney, 2010) Aile içerisindeki sorunları tanımlama, bu sorunları sistemsel bir çerçevede değerlendirme, çözüme odaklanma, hoşgörülü bir yaklaşım sergileme ve etkili iletişim becerileri geliştirme gibi unsurlar, temel başa çıkma stratejileri arasında yer almaktadır. Bu çerçevede, maneviyat temelli danışmanlık ve rehberlik yaklaşımlarının, aile içi etkileşimleri desteklediği ve güçlendirdiği; bireylerin ruhsal sağlığına ve kişisel gelişimlerine katkı sağladığı; ayrıca bireylerin toplumsal hayata uyum süreçlerine olumlu yönde etki ettiği söylenebilir.

4. Manevi Danışmanlığın Aile Sorunlarına Yaklaşımı

Manevi danışmanlık manevi, dini ve değer temelli bir yaklaşım olması nedeniyle, yalnızca dini bilgiler vermekten ibaret değildir. Bu alan; inanç, değerler, umut, bağışlama, affetme, dua, sabır, şükür, merhamet, tevekkül gibi kavramlarla aile bireylerine farklı bir perspektif kazandırmayı amaçlar.

4.1.Değer Temelli Yaklaşım

Bireylerin ve ailelerin yaşadıkları sorunlara çözüm bulma sürecinde kişisel, kültürel ve dini değerlerinin merkezde tutulduğu bir yöntemdir. Manevi danışmanlık bağlamında bu yaklaşım, aile üyelerinin kendi inançları, ahlaki ilkeleri ve yaşam anlamı üzerine düşünmelerini, bu temelde davranışlarını ve ilişkilerini düzenlemelerini teşvik eder. Emanet, sabır, merhamet, affetme, sadakat değerler üzerinden aile içi bağlar yeniden yapılandırılabilir ve bu kavramlar üzerine rehberlik yapılır. Örneğin İslâm düşüncesinde emanet, yalnızca maddi bir şeyi koruma yükümlülüğünü değil; insanın sahip olduğu dinî, ahlâkî ve ilişkisel sorumlulukların tamamını kuşatan geniş bir anlam alanına sahiptir. Bu yönüyle aile, eşler arası güven, sadakat, mahremiyet, çocukların terbiyesi ve aile içi rollerin hakkıyla yerine getirilmesi gibi alanlarda “emanet bilinci” üzerinden yeniden inşa edilebilir. Nitekim Hz. Peygamber’in “Hepiniz çobansınız ve hepiniz güttüğünüzden sorumlusunuz” (Buhârî, Cum’a, 11) hadisi, aile fertlerinin birbirine karşı sorumluluğunu emanet ekseninde temellendirmekte; böylece sevgi, saygı, sadakat, merhamet ve adalet gibi diğer

değerlerin de işlevselliğini güçlendiren bir üst çerçeve sunmaktadır. Bu sebeple manevi danışmanlığın aile sorunlarına çözüm üretmesinde emanet değerinin, değer temelli yaklaşımın ilk ve merkezî unsurlarından biri olarak değerlendirilmesi gerekir (Toksarı, 1995).

Bireylerin aile içindeki davranışları ile sahip oldukları değerler arasında bir tutarsızlık varsa (örneğin kişi merhamete önem verdiğini söylüyor ama öfkeyle hareket ediyorsa), manevi danışman bu farkındalığı ortaya çıkarmaya çalışır. Bu sayede birey, hem kendini hem de diğer aile üyelerini daha iyi tanır ve davranışlarını yeniden değerlendirir. Ancak değer temelli yaklaşım, iletişimi “haklı çıkma” değil “anlama” temeline oturtur. Özellikle empati, sabır, affetme gibi değerler üzerinde çalışmak, aile bireylerinin birbirini dinleme, anlama ve hoşgörüyle yaklaşma becerilerini de arttıracaktır (Nazlı, 2025). Örneğin, eşler arasında kırgınlık varsa, affetmenin önemi ve “Affeden yücelir” anlayışı aşılanır ve aile bireyleri arasında yeniden bağ kurmayı sağlar. Bu, manevi danışmanlığın en önemli araçlarından biridir.

4.2. İnanç ve Manevi Temelli Yaklaşım

Ailede yaşanan sorunlara karşı bireylerin manevi güç kaynaklarını harekete geçirmeleri sağlanır. Zorluklara karşı sabır, dua, tevekkül gibi dini uygulamaların anlamı ve önemi üzerinde durularak iç huzurun korunmasına yardımcı olunur. Bireyler yaşadıkları sorunları dini/manevi bakış açısıyla yorumladıklarında, sorunlara karşı daha sabırlı ve anlayışlı olabilirler. Manevi danışmanlar bu anlamlandırma sürecine rehberlik eder (Yıldız, 2018). Öte yandan aile bireylerinin özellikle evlilikte ya da ebeveynlikte kendini yalnız, değersiz, hatta boşlukta hissettiğinde “Ben kimim? Bu hayatta görevim ne?” gibi sorularla manevi yalnızlık ve anlam arayışında bireye manevi farkındalık da kazandıracaktır (Nazlı, 2025).

Aile merkezli manevi danışmanlık ve rehberlik yaklaşımı, eşler arasında yalnızca duygusal yakınlığı değil, aynı zamanda manevi temelli bir bağın inşasını da destekler. Ortak inanç sistemleri ve birlikte gerçekleştirilen ibadet pratikleri (dua, namaz vb.), eşler arasında güven duygusunu pekiştirirken aidiyet hissini güçlendirmekte ve karşılıklı sevgi bağının daha sağlam bir zeminde gelişmesine katkı sunmaktadır (Parladır, 1994).Yine aile ilişkilerinde zaman zaman kırgınlıklar, hatalar yaşanabilir. İnanç temelli yaklaşım, bireyleri affetmeye ve kendini yenilemeye teşvik eder. Çünkü birçok dini gelenekte affetmenin hem bireye hem karşı tarafa şifa olduğu bilinmektedir. Bu bağlamda manevi

danışmanlar, aile bireylerine Peygamberlerin, sahabelerin, din büyüklerinin aile yaşantılarından örnekler sunarak çözüm yolları üretmelerine yardımcı olabilir (Çağrı, 2004). Bu örnekler hem rehberlik eder hem de kişiye umut verir.

4.3. Anlamlandırma ve Umut Aşılama Yaklaşımı

Manevi danışmanlık ve rehberliğin en güçlü yönlerinden biridir. Ailevi sorunların çoğunda kişiler yalnızca maddi ya da psikolojik destek değil, aynı zamanda varoluşsal bir anlam ve geleceğe dair umut arayışı içindedir (Koç, 2023; Frankl, 2019). Ayrıca bu yaklaşım, bireylerin yaşadıkları sıkıntılara sadece sorun olarak değil, hayatın anlamı ve büyümesi için bir fırsat olarak bakabilmelerini teşvik eder. Manevi danışmanlık ve Rehberlik, bu süreçte inanç, değerler ve ruhsal deneyimler üzerinden danışanların yaşadıkları durumu “anlamlandırmalarına” ve geleceğe dair bir umut inşa etmelerine yardımcı olur (Koç, 2020; Su, 2024). Dolayısıyla bu yaklaşım, danışanların yaşadıkları olayları farklı bir gözle değerlendirmelerine, acılarını anlamlandırmalarına, inanç, umut ve dua gibi manevi yollarla bireyin geleceğe dair karamsarlığı aşmalarına ve yeniden umutla yaşamaya yönelmelerine destek olabilir.

İnanç temelli sistemlerde zorluklar sadece acı değildir, aynı zamanda sabrın, direnişin ve manevi büyümenin de araçlarıdır. Manevi danışmanlık ve Rehberlik, bu anlayışı bireylere kazandırarak sorunları *cezalandırma* değil, *olgunlaşma fırsatı* olarak görmelerine yardımcı olur (Akça, 2022; Çağrı, 2008). Örneğin, boşanma sürecindeki bir kadın danışan, “Hayatım bitti” düşüncesine kapılabilir. Danışman, bu süreci “kendini yeniden keşfetme”, “kendi ayakları üzerinde durma” fırsatı olarak görmesini sağlayabilir. Peygamberlerin hayatlarından örneklerle umut verilir, duaya ve içsel güç kaynaklarına yönlendirilir. Zamanla danışan hem iç huzurunu bulur hem de çocuklarıyla daha sağlıklı bir iletişim kurmaya başlar. Bir başka örnek daha verecek olursak; ailesiyle bağları kopma noktasına gelen bir genç, kendisini çevresinden dışlanmış hisseder. Danışman, ona “Hiçbir kul Rabbinden uzak değildir” (Kâf 50/16; Yunûs 10/61; Bakara 2/186) anlayışıyla yaklaşır ve Kur’an’da geçen, umutsuzlukla mücadele eden peygamberlerin kıssaları üzerinden konuşarak onu telkin edebilir. Böylece genç, yalnız olmadığını fark eder ve aile bağlarını yeniden kurmak için çaba gösterebilir (Koç, 2020).

4.4. Çocuk ve Genç Rehberliği Yaklaşımı

Manevi danışmanlık, bireyin varoluşsal sorgulamalarına, inanç dünyasına ve değer yönelimine ilişkin destek sağlayan bir danışmanlık türü olarak, özellikle çocuk ve gençlerin ruhsal gelişimi açısından önemli bir işlev üstlenmektedir. Bu yaklaşım, bireyin yalnızca dini ihtiyaçlarını değil; aynı zamanda anlam arayışı, değer oluşturma, kimlik geliştirme ve yaşamın zorluklarıyla başa çıkma gibi daha geniş psikososyal ve manevi süreçlerini de kapsar.

Çocuk ve gençlere yönelik manevi danışmanlık hizmetlerinde, bireyin gelişimsel özelliklerinin dikkate alınması etkili danışmanlık sürecinin temel unsurlarından biridir. Dinî ve manevi gelişim alanında Fowler'ın İnanç Gelişimi Kuramı, bireyin yaşa bağlı olarak inanç ve anlam dünyasının değişen bilişsel, duygusal ve sosyal özellikler doğrultusunda geliştiğini ortaya koymaktadır (Fowler, 1981). Benzer şekilde Goldman, çocukların dinî kavramları algılama ve yorumlama biçimlerinin bilişsel gelişim düzeyleriyle yakından ilişkili olduğunu; bu nedenle dinî içeriklerin gelişim dönemine uygun, somut yaşantılar, hikâyeler ve semboller aracılığıyla sunulmasının daha etkili olduğunu belirtmektedir (Goldman, 1964). Ergenlik döneminde ise bireyin kimlik gelişimiyle birlikte inanç, değer ve aidiyet arayışı daha sorgulayıcı bir nitelik kazanmaktadır. Bu süreçte manevi danışman, ergenin dinî ve manevi sorgulamalarını yargılamadan dinleyen, güvene dayalı bir ilişki geliştiren ve bireyin gelişimsel özelliklerini dikkate alarak anlam oluşturma sürecini destekleyen profesyonel bir rehber rolü üstlenmektedir (Fowler, 1981; Elkind, 1970).

Manevi danışmanlığın çocuk ve genç rehberliğinde etkili olabilmesi için, danışmanın dini içerikleri psikolojik ve pedagojik temellere dayandırması gerekir. Bu bağlamda danışmanın, bireyin inanç gelişimi, dini tutumları ve ahlaki yargıları gibi yönlerini hem psikolojik teoriler hem de dinî öğretiler ışığında bütüncül bir bakış açısıyla ele alması önemlidir (Yavuz, 2017). Ayrıca danışman, bireyin yaşadığı zorlukları anlamlandırmasına ve bu zorluklar karşısında manevi dayanıklılık geliştirmesine yardımcı olur. Bu süreçte umut, sabır, affetme, tevazu ve sorumluluk gibi dini değerlerin terapötik işlevinden yararlanılabilir (Pargament, 2007).

Okul ortamları, gençlik merkezleri ve ailelerle yapılan iş birlikleri, çocuk ve gençlere yönelik manevi danışmanlık uygulamalarının etkili yürütülebileceği başlıca alanlardır. Danışman, bu alanlarda bireysel ya da grup görüşmeleri yoluyla; gençlerin sosyal uyum, duygusal denge, öz saygı ve yaşamla kurduğu anlam ilişkisini güçlendirmeye katkı sunar (Koç, 2024). Sonuç olarak, manevi

danışmanlıkta çocuk ve genç rehberliği yaklaşımı, bireyin yaş dönemine uygun biçimde dini ve manevi gelişimini destekleyen, psikolojik duyarlılıkla yapılandırılmış, bütüncül bir rehberlik modelidir.

Sonuç

Aile, bireyin biyolojik, psikolojik, sosyal ve manevi gelişiminin temellerinin atıldığı en önemli toplumsal kurumdur. Ancak günümüzde hızlanan toplumsal dönüşüm, bireyselleşme, ekonomik baskılar, dijitalleşme ve değişen değer anlayışları aile yapısını derinden etkilemekte; iletişim problemleri, aile içi şiddet, boşanma oranlarının artması, yaşlı bakımına ilişkin güçlükler, toplumsal kalıp yargılarının aile ilişkilerine yansması ve kuşaklar arası çatışmalar gibi çok boyutlu sorunları beraberinde getirmektedir. Bu gelişmeler, aile sorunlarının yalnızca psikolojik, sosyolojik veya hukuki perspektiflerle açıklanmasının yeterli olmadığını; bireyin anlam dünyasını, inanç sistemini ve manevi ihtiyaçlarını da dikkate alan bütüncül yaklaşımlara duyulan ihtiyacı açık biçimde ortaya koymaktadır.

Bu çalışmada ulaşılan bulgular, manevi danışmanlık ve rehberliğin aile sorunlarının çözümünde tek başına bir müdahale modeli olmaktan ziyade, mevcut psikolojik ve sosyal destek hizmetlerini tamamlayan disiplinler arası bir yaklaşım olarak değerlendirilmesi gerektiğini göstermektedir. Özellikle sevgi, merhamet, emanet, sorumluluk, adalet, sabır, affetme ve empati gibi aileyi ayakta tutan temel değerlerin yeniden güçlendirilmesinde manevi danışmanlığın önemli bir işlev üstlenebileceği anlaşılmaktadır. Bunun yanında bireylerin yaşadıkları krizleri anlamlandırmalarına, manevi baş etme becerilerini geliştirmelerine ve aile içi ilişkileri karşılıklı saygı, güven ve sorumluluk temelinde yeniden inşa etmelerine katkı sunabilecek önemli bir destek alanı olduğu görülmektedir.

Bu çalışmanın literatüre en önemli katkısı, Türkiye’de aile sorunlarını manevi danışmanlık perspektifinden ele alan çalışmaları bütüncül biçimde değerlendirerek değer temelli yaklaşımı aile danışmanlığı bağlamında sistematik bir çerçevede tartışmış olmasıdır. İncelenen literatür, manevi danışmanlığın aile içi şiddet, iletişim problemleri, yaşlı bireylerin bakımı, toplumsal cinsiyet temelli kalıp yargıları ve gelin-kaynana ilişkileri gibi farklı problem alanlarında kullanılabilecek önemli bir destek modeli olduğunu ortaya koymakla birlikte, bu alandaki ampirik kanıtların henüz sınırlı olduğunu da göstermektedir. Dolayısıyla aile odaklı manevi danışmanlık uygulamalarının

etkililiğini ölçen deneysel ve uzunlamasına araştırmalara ihtiyaç devam etmektedir.

Bu araştırma, anlatı temelli bir çalışma niteliğinde olup herhangi bir saha araştırması veya ampirik veri toplama sürecini içermemektedir. Bulgular, 2005–2025 yılları arasında yayımlanan ve belirlenen veri tabanlarında erişilebilen Türkçe ve İngilizce çalışmaların değerlendirilmesiyle sınırlıdır. Ayrıca manevi danışmanlık alanının Türkiye’de görece yeni gelişmekte olması nedeniyle aile odaklı uygulamalara ilişkin yüksek nitelikli deneysel araştırmaların ve standartlaştırılmış etkililik çalışmalarının sınırlı sayıda olması, ulaşılan sonuçların genellenebilirliğini kısmen sınırlandırmaktadır. Bunun yanında derleme yönteminin doğası gereği farklı araştırmaların yöntemsel çeşitliliği, kavramsal farklılıkları ve örneklem özellikleri sonuçların yorumlanmasında dikkatle değerlendirilmelidir.

Bu çalışmada ulaşılan bulgular doğrultusunda, aile odaklı manevi danışmanlık hizmetlerinin geliştirilmesine yönelik aşağıdaki öneriler sunulabilir:

(a) Üniversitelerde aile odaklı manevi danışmanlık eğitim programları güçlendirilmelidir. Manevi danışmanlık alanında yürütülen lisansüstü programların içerikleri aile danışmanlığı odaklı olarak güncellenmelidir. Programlara aile sistemleri kuramı, evlilik psikolojisi, aile içi iletişim, çocuk ve ergen gelişimi, yaşlılık psikolojisi, kriz ve yas danışmanlığı, etik ilkeler ile uygulamalı danışmanlık dersleri eklenmelidir. Ayrıca öğrencilerin aile danışma merkezleri, hastaneler ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığına bağlı kuruluşlarda zorunlu uygulama yapmaları sağlanmalıdır. Böyle bir uygulama eğitim öncesi ve sonrası yeterlik ölçekleri, danışman değerlendirme raporları ve mezunların istihdam verileriyle programların etkililiği düzenli olarak değerlendirilebilir.

(b) Aile odaklı manevi danışmanlık hizmetleri kurumsal bir yapıya kavuşturulmalıdır. Aile danışma merkezleri ile Diyanet İşleri Başkanlığına bağlı Aile ve Dini Rehberlik Merkezlerinde psikolog, sosyal hizmet uzmanı, aile danışmanı ve manevi danışmandan oluşan multidisipliner ekipler oluşturulmalıdır. Özellikle aile içi iletişim sorunları, boşanma süreci, yaşlı bakımına ilişkin problemler ve aile içi şiddetin önlenmesine yönelik ortak danışmanlık modelleri geliştirilmelidir. Böylece hizmet alan ailelerin memnuniyet düzeyleri, tekrar başvuru oranları, aile içi iletişim ve evlilik doyumu ölçekleri ile programların etkililiği izlenebilir.

(c) Koruyucu ve önleyici aile eğitim programları yaygınlaştırılmalıdır. Diyanet İşleri Başkanlığı, Millî Eğitim Bakanlığı, belediyeler ve sivil toplum kuruluşları tarafından cami, okul, gençlik merkezi ve aile yaşam merkezlerinde evlilik öncesi eğitim, etkili iletişim, çatışma çözme, dijital ebeveynlik, değer eğitimi ve manevi baş etme becerilerine yönelik eğitim programları düzenlenmelidir. Program içerikleri aile yaşam döngüsüne göre farklı yaş gruplarına uyarlanmalıdır. Bu tür bir uygulama katılımcıların program öncesi ve sonrası bilgi, tutum ve davranış değişimleri standart değerlendirme ölçekleriyle izlenebilir.

(d) Evlilik öncesi ve evlilik sürecine yönelik manevi rehberlik hizmetleri yaygınlaştırılmalıdır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, belediyeler, müftülükler kanalıyla evlilik öncesinde çiftlere yönelik zorunlu veya teşvik edici danışmanlık programlarında psikolojik danışmanlık ile manevi danışmanlık birlikte ele alınmalıdır. Programlarda evlilikte hak ve sorumluluklar, ortak değer oluşturma, etkili iletişim, problem çözme, affetme, empati ve aile içi rol paylaşımı gibi konulara yer verilmelidir. Böyle bir programın uygulanması durumunda programlara katılan çiftlerin evlilik doyumu, iletişim becerileri ve ilk yıllardaki boşanma oranları araştırmalarla değerlendirilebilir.

(e) Aile odaklı manevi danışmanlık uygulamalarına ilişkin ulusal standartlar oluşturulmalıdır. Manevi danışmanlık uygulamalarında etik ilkeler, mesleki yeterlilikler, sertifikasyon süreçleri ve uygulama standartları uluslararası örnekler dikkate alınarak yeniden düzenlenmelidir. Özellikle danışan hakları, farklı inanç gruplarına yaklaşım, mesleki sınırlar ve gizlilik ilkeleri ortak standartlar haline getirilmelidir. Bu öneriden beklenen etki ise, akredite edilen program sayısı, sertifikalı uzman sayısı ve hizmet kalitesine ilişkin bağımsız değerlendirme raporları ile uygulamaların niteliği izlenebilir.

(f) Aile odaklı manevi danışmanlık alanında ampirik araştırmalar artırılmalıdır. Aile içi iletişim, boşanma eğilimi, aile içi şiddet, yaşlı bakımı, çocuk ve ergen gelişimi ile manevi danışmanlık arasındaki ilişkiyi inceleyen nitel, nicel ve karma yöntemli araştırmalar desteklenmelidir. Ayrıca farklı kültürel ve sosyoekonomik gruplar üzerinde karşılaştırmalı çalışmalar yürütülerek uygulamaların etkililiği bilimsel olarak test edilmelidir.

(g) Değer temelli aile güçlendirme programları geliştirilmelidir. Üniversiteler, Diyanet İşleri Başkanlığı, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı öncülüğünde araştırmada öne çıkan bulgular doğrultusunda aile içi ilişkileri güçlendirmeye yönelik emanet, adalet, merhamet, sabır, affetme, sorumluluk, güven ve empati

gibi temel değerleri merkeze alan yapılandırılmış manevi danışmanlık modülleri hazırlanmalıdır. Bu programlar özellikle boşanma riski taşıyan aileler, yeni evlenen çiftler, ergen  ocuk sahibi aileler ve yaşı bakımını üstlenen aile bireyleri için farklı içeriklerle uygulanmalıdır.

Kaynakça | References

- Adak, N. (2015). Toplumun temel yapı taşı: Aile. S. Güçlü (Ed.), Kurumlara sosyolojik bakış (ss. 26-61). Kitabevi Yayınları.
- Akça, Y. (2022). Kur'an'da musibet-teselli ilişkisi. *Dergiabant*, 10(2), 559-582.
- Altaş, N. (2000). Dini danışmanlığın teorik temelleri. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 41, 328-336.
- Arpacı, F. (2005). Farklı boyutlarıyla yaşlılık. Eğitim ve Kültür Yayınları.
- Aybey, S. (2018). Diyanete yansıyan aile soru ve sorunları. İlahiyat Yayınları.
- Aydın, M. (2018). Sistematik aile sosyolojisi. Çizgi Yayınları.
- Binay, M. (2018). Türkiye'de boşanma nedenlerinin analizi ve alternatif uyumsuzluk yöntemi. Türkiye Kamu Denetçiliği Kurumu.
- Boyacıoğlu, İ. (2016). Düünden bugüne Türkiye'de kadına yönelik şiddet ve ulusal kadın çalışmaları: Psikolojik araştırmalara davet. *Türk Psikoloji Yazıları*, 19 (Special Issue), 126-145.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. (2002). *Sahihu'l-Buhari*. Daru İbn-i Kesir.
- Cadge, W. (2012). *Paging God: Religion in the halls of medicine*. University of Chicago Press.
- Cebeci, S. (2012). Dini danışmanlık ve rehberlik. DİB Yayınları.
- Ceylan, H., Kurtkapan, H. ve Turan, B. (2015). Literatür: Türkiye'de yaşlıların yaşam durumları. M. Şentürk ve H. Ceylan (Ed.), İstanbul'da yaşlanmak: İstanbul'da yaşlıların mevcut durumu araştırması (ss. 35-61). Açılım Yayınları.
- Ceylan, Y. ve Özeydin, M. (2020). Manevi/dini danışmanlıkta değer algısı. *Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 16, 284-301.
- Clebsch, W. A. & Jaekle, C. R. (1964). *Pastoral care in historical perspective*. Prentice-Hall.
- Christina M. Puchalski, B. Ferrell, J. Virani, S. Otis-Green, (2020). *Oxford textbook of spirituality in healthcare* (2nd ed.). Oxford University Press.

- Çağrııcı, M. (2004). “Merhamet”. İçinde Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Cilt 29, ss. 184–185). Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Çalışkan, H. (2007). Gelin kaynana ilişkileri. Çelik Yayınevi.
- Danış, M. Z. (2009). Türkiye’de yaşlı nüfusun yalnızlık ve yoksulluk durumları ve sosyal hizmet uygulamaları açısından bazı çıkarımlar. Toplum ve Sosyal Hizmet, 20(1), 67-84.
- Din Hizmetleri Raporu. (2018). Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Ailenin korunması ve kadına yönelik şiddetin önlenmesi konusundaki görüş ve yaklaşımı. DİB Yayınları.
- Dönmezer, İ. (1999). Ailede iletişim ve etkileşim. Sistem Yayıncılık.
- Ekşi, H. (2024). Manevi yaşam pratikleri. Nobel Yayıncılık.
- Elkind, D.(1970). The development of religion in children, Review of Religious Research 12/1, 35-42.
- Erdoğan, T. (2012). Ailede cinsiyet sosyalleşmesini etkileyen faktörlerin araştırılması: Denizli örneği. PÜ Yayınları.
- Fitchett, G. (2017). *Assessing spiritual needs: A guide for caregivers*. Academic Renewal Press.
- Fowler, J. W. (1981). Stages of faith: The psychology of human development and the quest for meaning. Harper & Row.
- Goldman, R. (1964). Religious thinking from childhood to adolescence. Routledge & Kegan Paul.
- Gören, A. B. (2023). Türkiye’de manevi danışmanlık ve rehberlik çalışmaları: Sistematik bir analiz (1990–2023). Sonçağ Yayınları.
- Gül H. (2022). Modernleşme sürecinde yaşlılık sorunlarına ilişkin sosyolojik bir değerlendirme. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi, 11(2): 928-943.
- Gürsoy, D. ve Coşkun, T. (2006). Büyük ebeveynleriyle yaşayan çocukların aile ortamlarını değerlendirmeleri. Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 15(1), 151-164.

- Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü. (2023). Türkiye’de kadına yönelik aile içi şiddet araştırması. Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü.
- Kaplan, S., Abay, H., Bükecik, E., Şahin, S., Arıöz Düzgün, A., ve Karabulut, A. (2018). Türkiye’de 2000-2018 yılları arasında kadınlarda boşanma nedenlerine yönelik yapılmış çalışmaların incelenmesi: sistematik derleme. Uluslararası Bilimsel Araştırmalar Dergisi (IBAD), 3(2), 821-833.
- Karagöz, S. ve Böke, E.G. (2023). Aile ve dini rehberlik merkezlerinde manevi danışmanlık ve rehberlik hizmetleri. Diyanet Yayınları.
- Kılınçer, H. (2021). Aile danışmanlığında maneviyat boyutunun önemi. Bingöl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 17(1), 263-273.
- Kılınçer, H. (2023). Ailelere yönelik MDR: Aile ve dini rehberlik büroları. Değerler Eğitimi Dergisi, 21(45), 193-217.
- Koç, M. (2024). Diyanet İşleri Başkanlığı’nın Aile ve Dini Rehberlik Merkezlerindeki MDR hizmetleri (2003-2024): Sınırlılıklar ve bir eğitim programı önerisi. Türk Manevi Danışmanlık Dergisi, 9, 165-262.
- Koç, Y. (2020). Manevi danışmanlıkta aile krizlerine müdahale yöntemleri. Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 13(71), 123-134.
- Koç, S., Güler, H. ve Koç, R. (2023). Aile danışmanlığında spiritualitenin yeri. Cumhuriyet Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Dergisi, 8(1), 1-10.
- Kumaş, M. S. (2024). Sulh temelli manevi yönelimli aile danışmanlığı: Aile ve dini rehberlik büroları için bir model önerisi. Ondokuz Mayıs Üniversitesi Kadın ve Aile Araştırmaları Dergisi, 4(1), 49-76.
- Meriç, N. (2005). Fetva sorularında değişen kadın yaşamı. Elest Yayınları.
- Mahoney, A. (2010). Religion in families, 1999-2009: A relational spirituality framework. Journal of Marriage and Family, 72(4), 805-827
- Nazlı, S. (2025). Aile danışmanlığı uygulamaları. Anı Yayınları.
- Ok, Ü. (2012). Dini danışmanlık tanımı ve tarihi. N. Altaş & M. Köylü (Ed.), Dini danışmanlık ve din hizmetleri (içinde) (ss. 46-67). Gündüz Yayınları.

- Özkan, B. ve Gündoğdu, A. E. (2011). Toplumsal cinsiyet bağlamında Türkçede atasözleri ve deyimler. *Turkish Studies*, 6(3), 1133-1147.
- Pargament, K. I. (2007). *Spiritually integrated psychotherapy: Understanding and addressing the sacred*. Guilford Press.
- Peker, A. Z. (2023). *Aile içi sorunların iyileştirilmesinde manevi destek ve rehberlik* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Pamukkale Üniversitesi.
- Piaget, J. (1972). *The psychology of the child*. Basic Books.
- Polat, H. ve Aşıkoğlu, N. Y.. (2025). Almanya’da İslami manevi rehberliğin gelişim süreci. *Uluslararası Toplumsal Bilimler Dergisi*, 9(2), 25-45.
- Saygılı, S. (2015). *Evlilikte mutluluk sanatı*. Elit Yayınları.
- Schlauch, C. R. (1990). Expanding the contexts of pastoral care. *The Journal of Pastoral Care*, 44(4), 359-368.
- Snarey, J. R. & Dollahite, D. C. (2021). Varieties of religion-family linkages. *Journal of Family Psychology*, 15(4), 646-651.
- Sönmez, Ö. A. (2019). Gelin kaynana çatışması üzerine sosyolojik bir analiz. *OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi*, 13(19), 1159-1201.
- Söylev, S. (2023). Aileye yönelik manevi destek hizmetlerinin Aile ve Dini Rehberlik Bürosu personeli tarafından değerlendirilmesi [Yayımlanmamış doktora tezi], Bursa Uludağ Üniversitesi.
- Su, M. (2024). Gençlere yönelik MDR hizmetleri: Manevi danışmanlar perspektifinden nitel bir araştırma. *Türk Manevi Danışmanlık Dergisi*, 10, 131-154.
- Swinton, J. & Pattison, S. (2010). Moving beyond clarity: Toward a thin, vague, and useful understanding of spirituality in nursing care. *Nursing Philosophy*, 11(4), 226-237.
- Şen, R. B. (2011). Günümüz aile sorunları. *Din ve Hayat*, 12, 6-12
- Şener, A. R. ve Terzioğlu, G. (2007). *Ailede eşler arası uyuma etki eden faktörlerin araştırılması*. BAAK Yayınları.
- Şirin, T. (2014). *Dini danışmanlık ve rehberlik ihsan modeli*. Mim Akademi Yayınları.

- T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü. (2009). Aile içi şiddetin sebep ve sonuçları. T.C. Başbakanlık Aile ve Sosyal Araştırmalar Genel Müdürlüğü.
- Tarhan, N. (2011). *Son sığınak aile*. Nesil Yayınları.
- Tunç, B. ve Totan, T. (2021). Aile yaşamında maneviyat: Aile psikolojik danışmasında maneviyatın değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 5(1), 1–20.
- Uzunovalı, I. ve Özbay, A. (2023). Aldatma ve sadakatsizlik: Cinsiyet bağlamında bir değerlendirme. *Turkish Academic Research Review*, 8(3), 1073-1091.
- World Health Organization. (2002). Report on WHO consultation. World Health Organization.
- Yapıcı, A. (2018). Eşlerin dinsel algı ve yaşayışına göre evlilikte dindarlık ve maneviyat: Huzur mu, kusur mu? *Turkish Studies*, 13(2), 79–106.
- Yaşar, M. (2023). *Aile içi iletişimde karşılaşılan problemler ve çözüm yolları: İstanbul örneği* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi], Sakarya Üniversitesi.
- Yıldız, M. (2018). MDR’te aile sorunlarına yaklaşım. *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi*, 18(1), 95–115.